

HUKUK USULÜ MUHAKEMELERİ KANUNU m. 87/son HÜKMÜNÜN İPTALİ

Doç. Dr. Ömer ULUKAPI *

(Anayasa Mahkemesi E. 1999/1, K. 1999/33, T. 20.7.1999: RG., 4 Kasım 2000, S. 24220, s. 37-44)

I- KARAR METNİ

İTİRAZIN KONUSU: Vezirköprü Kadastro Mahkemesinin 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 87. maddesinin son cümlesinin, Anayasa’nın 2, 13, 36 ve 141. maddelerine aykırılığı iddiasıyla iptali istemidir.

DAVA: Bir orman kadastrosu tespitine ilişkin davada İdare’nin “ıslah” istemini sınırlayan HUMK’nun 87. maddesinin son cümlesinin Anayasa’ya aykırılığı iddiasını ciddi bulan mahkeme iptali için başvurmuştur.

Başvuru kararının gerekçesi şöyledir:

“Dava konusu Vezirköprü İlçesi Göllüalan köyü 101 ada 91 parsel kadastro tesbitinde 4900 m2 olarak davalı adına tesbit görmüştür.

Davacı Orman İdaresi tarafından süresi içerisinde kadastro tespitine itiraz davası açılmıştır. Taşınmazın 2100 m2 sinin orman olduğu ileri sürülmüştür. Delil olarak keşif ve bilirkişi beyanlarına dayanılmıştır.

Nizalı yerden 1949 yılında orman tahdidi geçmiştir. Yapılan tahdit kesinleşmiştir. Yüksek Yargıtay’ın yerleşik uygulamasına göre kesinleşmiş orman tahdit haritası bulunan yerlerde, bir yerin orman olup olmadığının kesinleşmiş orman tahdit haritasının fen memuru ve serbest orman mühendisi eliyle zemine uygulanması suretiyle belirlemek gerekmektedir. Mahallinde 26.11.1998 gününde yapılan keşifte fen memuru ve serbest orman mühendisi ile kesinleşmiş

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Bilim Dalı öğretim üyesi

Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu md. 87/son Hükümün İptali

Anayasa Mahkemesi E.1999/1, K.1999/33, T.20.7.1999, RG, 4 Kasım 2000, S.24220, s. 37-44

tahdit haritası zemine uygulanmıştır. Keşif sonucu hazırlanan bilirkişi raporlarından görüleceği üzere nizalı yerin (B) ile gösterilen 2250 m2 sinin orman arazisi olduğu, (A) ile gösterilen 2650 m2 kısmın ise kültür arazisi olduğu anlaşılmıştır.

Bu şekilde bilirkişi raporlarıyla, nizalı yerde 2250 m2 orman arazisinin olduğu görülmüştür. Davacı orman idaresi ise bu talepten daha az olmak üzere 2100 m2 yer hakkında dava açmıştır.

Davacı Orman İdaresi vekilince 10.12.1998 günlü ıslah dilekçesi verilerek 2100 m2 olarak belirttikleri talep miktarını 2250 m2 olarak artırdıklarını, davanın bu şekilde ıslah edilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca aynı dilekçe ile HUMK.m.87/son cümlede yer alan ıslah ile netice-i talebin artırılmayacağına dair kanun hükmünün, Anayasanın 13, 36 ve 141'inci maddelerine aykırı olduğu, hak arama hürriyetini daralttığı ve davaların süratle adil olarak sonuçlandırılmasına engel olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle 87/son cümle için iptali için Anayasa Mahkemesine müracaat edilmesi, hüküm iptal edilirse ıslah taleplerinin kabul edilmesi ve taleplerinin 2250 m2 çıkartılarak bu miktar yerin orman niteliğiyle hazine adına tescili istenmiştir.

Islah dilekçesinin davacı tarafından harçlandırıldığı görülmüştür.

Davalı ise; konuyu Mahkemenin takdirine bırakmıştır.

Davada uygulanacak kanun maddesi: Davacı vekilinin talebini artırmakla yaptığı işlem HUMK.m.83-90 arasında düzenlenen davanın ıslahı işlemidir. Ancak Usul Kanunumuzun sistemine göre ıslah yoluyla sadece iddia ve savunmanın değiştirilmesi mümkündür. HUMK.m.87/son cümle hükmü, uyarınca ise ıslah yoluyla netice-i talebin artırılmasına imkân bulunmamaktadır.

Bu düzenlemenin kanunumuzun sistematığına ve bütünlüğüne uymadığı düşünülmektedir. Çünkü iddia ve savunmalar, karşı tarafın muvafakatine bağlı olmak üzere zaten her zaman değiştirilebilmektedir. Islah yoluyla ise karşı tarafın muvafakat etmediği iddia ve savunmalar yanında netice-i talebin de değiştirilebilmesi usul hukukumuz açısından daha uygun olacaktır.

İptale konu kanun hükmünün tarihi boyutu: Ülkemizde ilk defa yürürlüğe giren Usul Kanunu Hicri 1296 tarihli "Usulü Muhakematı Hukukiye Kanunu" dur. Bu Kanun Fransa Usul Kanunundan iktibas edilmiştir. 1927 yılına kadar çeşitli değişikliklerle yürürlükte kalmıştır. Kanunun ilk yürürlüğe girdiği metinde iptale konu hüküm bulunmamaktaydı. Ancak 26 Mart 1327 de yapılan değişiklikle Kanunumuza girmiştir. 1926 yılında yapılan hukuk reformları ile yeni Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu kabul edilince, "Usulü Muhakematı Hukukiye Kanunu" yetersiz hale gelmişti. Bu yüzden yeni bir usul kanununun yapılması ihtiyacı duyuldu. Yeni usul kanunu; Neuchatel Usul Kanunu, Fransa Usul Kanunu ve Almanya Usul Kanunları ve Ülkemizin ihtiyaçları ile eski kanun hü-

kümleri dikkate alınarak hazırlanmıştı. Bu şekilde hazırlanan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 1927’ de yürürlüğe girdi.

İptale konu hüküm iptal edilen “Usulü Muhakematı Hukukiye Kanunu” nun 13. maddesinde bulunmaktaydı. Yeni usul kanunumuza da aynen muhafaza edilerek alındı. Mevaz Fransa, Almanya ve Neuchatel Usul Kanunlarında ise benzer bir hüküm bulunmamaktadır.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu bu şekilde 1927 yılında yürürlüğe girmiş olup zaman içinde kökten değiştirme çalışmaları olmuştur. Son olarak Adalet Bakanlığınca 1993 yılında hazırlanan Tasarının 80’inci maddesinde iptale konu hükmün tam zıttı anlamında “Davacı ıslah yoluyla dava olunan şeyin miktarını da artırabilir” hükmü kabul edilmişti. Ancak siyasi istikrarsızlıklar sebebiyle bu tasarı kanunlaşmamıştır.

İptale konu hükmün uygulamada yarattığı sorunlar: İptale konu HUMK.m.87/son cümle hükmü uyarınca dava açmak üzere mahkemeye müracaat eden kişilerin çok dikkatli davranmaları gerekmektedir. İddia ettikleri haklarını tam olarak belirlemeleri ve asla hata yapmamaları gerekmektedir. Eğer gerçek haklarından daha az talepte bulunmuşlarsa, belirlenen gerçek haklarına göre taleplerini artıramamaktadırlar. Bu durumda mahkeme, talep edilen kısım hakkında karar vermekte, davacılar da geri kalan hakları için ikinci bir dava açmak zorunda kalmaktadırlar.

Oysa, çoğunlukla davacı, daha davanın başlangıcında gerçekte haklı olduğu miktarı tam olarak bilememektedir. Davanın başlangıç safhasında, ne davacı, ne davalı ne de mahkeme gerçek hak miktarını tam olarak bilemezler. Çok defa davacının hakkının ne kadar olduğu, uzun süren yargılama safahatı sonunda bilirkişi raporları, tanık beyanları ve ibraz edilen diğer yazılı delillerle belirlenebilmektedir.

Bu sebeple, her zaman gerçek haktan daha az miktar hakkında dava açılması mümkündür. Bu durumda, delillerin toplandığı mahkemede davanın ıslah edilmesine ve mahkemenin gerçek hakka karar vermesine engel olarak, davacıya aynı konuda ikinci bir dava daha açmaya zorlamak hem boş yere emek, masraf ve zaman harcanmasına sebep olmakta hem de mahkemelerin iş yükünü artırmaktadır.

Özellikle, kadastro davalarını 1 aylık askı ilânı süresi içinde açmak zorunluluğu bulunmaktadır. Bir köyden kadastro geçtiğinde binlerce taşınmazın kadastrosu yapılmaktadır. Bir aylık dava açma süresi içinde binlerce taşınmazın yeterli bir dikkatle incelenmesi mümkün değildir. Bu nedenle davacı Orman İdaresinin binlerce taşınmazı incelerken hata yapması normaldir. Normal olmayan ise, ıslah yolu ile hatadan dönme imkânının tanınmamış olmasıdır. Islah yolu ile talebin artırılması mümkün olsa başkaca araştırma yapmadan hakkın tamamı

Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu md. 87/son Hükümün İptali

Anayasa Mahkemesi E.1999/1, K.1999/33, T.20.7.1999, RG, 4 Kasım 2000, S.24220, s. 37-44

konusunda karar vermek mümkün olacaktır. Bu şekilde elde edilen sonuç kuşkusuz daha adil olacaktır. Mahkememizde, Orman İdaresinin açtığı 14 ayrı davada daha aynı şekilde miktarda hata yapıldığından ıslah talebinde bulunulmuştur. Bu davalarda da bekletici mesele yapılmış olup Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karar beklenmektedir.

Anayasaya Aykırılık Sebepleri:

1- Anayasamızın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olduğu vurgulanmıştır. Anayasanın 36. maddesinde herkesin meşru yollardan davacı ve davalı olma, iddia ve savunmada bulunma hakkı olduğu belirtilmiştir. 13. maddede de temel hak ve hürriyetlere dokunulamayacağı belirtilmiştir. Bu hükümler uyarınca Devletin hak arama hürriyetini daraltan, bütün sınırlamaları kaldırması adaletin tam olarak gerçekleşmesini sağlaması gerekmektedir. HUMK.m.87/son cümle hükmü ile meşru yollardan hak arama hürriyeti sınırlandırılmaktadır. Aynı davada ıslah hakkı tanınmadığından, tarafların aynı konuda ikinci defa dava açmaları, yeniden emek, masraf ve zaman harcamaları gerekmektedir. Delillerin toplandığı mahkemede, ıslah yolu ile belirlenen hakkın tamamı konusunda karar verilmesini sağlamak, kuşkusuz daha adil olacaktır. Bu nedenle, hükmün iptal edilmesinin yargılamayı daha adil hale getireceği düşünülmektedir.

2- Anayasanın 141. maddesinde yargılamanın en az giderle ve mümkün olan süratle bitirilmesinin gerektiği belirtilmiştir. Davacıya talep ettiği miktardan fazla olan hakkı için ıslah imkânı vermeyerek ikinci bir dava açmaya zorlamak, mahkemelerin iş yükünü gereksiz yere artırmakta ve boş yere ikinci defa emek, zaman ve para harcanmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, HUMK.m.87/son cümle hükmünün Anayasanın 141 inci maddesine de aykırı olduğu düşünülmektedir.”

ANAYASA MAHKEMESİNİN KARARI: Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, Anayasaya aykırılığı ileri sürülen Yasa kuralı, dayarılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

-Anayasa'nın 141. maddesi yönünden inceleme

Mahkeme, itiraz konusu kuralın davacıyı ikinci bir dava açmaya zorlayarak mahkemelerin iş yükünü gereksiz şekilde artırdığını, bu nedenle de Anayasa'nın 141.maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Anayasa'nın 141.maddesinin usul ekonomisini düzenleyen son fıkrasında, "davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir" denilmektedir.

Taraflardan birinin yapmış olduğu bir usul işleminin tamamen veya kısmen düzeltilmesi "ıslah" olarak tanımlanmaktadır. HUMK'nun 84. maddesine göre ıslah, tahkikata tâbi olan davalarda tahkikat bitinceye kadar ve tâbi olmayanlarla mahkemenin sonuna kadar yapılabilir.

İtiraz konusu kuralla müddeabihin ıslah suretiyle artırılmasına imkân tanınmaması davaların en az giderle ve olabildiğince hızlı biçimde sonuçlandırılmasına engel olacağından, Anayasa'nın 141. maddesine aykırıdır. Kurahın iptali gerekir.

-Anayasa'nın 2, 13 ve 36. maddeleri yönünden inceleme

Mahkeme, itiraz konusu kuralla davacıların ikinci kez dava açmak zorunda bırakılmalarının Anayasa'nın 2, 13 ve 36. maddelerine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür.

Çağdaş demokratik rejimlerin temel ilkelerinden biri olan "hukuk devleti" Anayasa'nın 2. maddesinde "Cumhuriyetin nitelikleri" arasında sayılmıştır.

Kişilerin devlete güven duymaları, maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmeleri, temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmeleri ancak hukuk güvenliği ve üstünlüğünün sağlandığı bir hukuk devletinde gerçekleşebilir. Bu nedenle, hukuk devleti temel hak ve özgürlüklere saygı gösteren, onların korunup güçlenmelerine olanak sağlayan, adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açık olan devlettir. Hukuk devletinin sağlamlaştırmakla yükümlü olduğu hukuk güvenliği, kişilerin, hukuk düzeninin koruması altındaki haklarını elde edebilmeleri için her türlü önlemin alınmasını zorunlu kılar.

Dava açıldıktan sonra davacının müddeabihini "ıslah" yoluyla artırmasını önleyen itiraz konusu kural, bir hakkın elde edilmesini zorlaştırdığından, "hukuk devleti" ilkesine aykırıdır.

Ayrıca, Anayasa'nın "hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde, herkesin gerekli araç ve yollardan yararlanarak yargı organları önünde davacı ya da davalı olarak iddia ve savunma hakkında sahip olduğu belirtilmektedir. Buna göre, hak arama özgürlüğünün en önemli iki ögesini oluşturan iddia ve savunma haklarının kısıtlanması, bu hakların noksansız kullanımının ve adil yargılanmanın engellenmesi Anayasa'nın 36. maddesine aykırılık oluşturur.

Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu md. 87/son Hükümünün İptali

Anayasa Mahkemesi E.1999/1, K.1999/33, T.20.7.1999, RG, 4 Ekim 2000, S.24220, s. 37-44

İtiraz konusu kural, davacıyı ikinci kez dava açmaya zorlaması nedeniyle hak arama özgürlüğünü sınırlamaktadır.

Anayasa'nın 13. maddesinde, "Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, kanunla sınırlanabilir" denilmekte, ancak bu sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı gibi öngörüldükleri amaç dışında da kullanılmayacağı belirtilmektedir.

Buna göre, bir sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olduğundan söz edilebilmesi için hakkın özüne dokunmaması, makûl ve kabul edilebilir ölçüyü aşmaması gerekir. Başka bir anlatımla, temel hak ve hürriyetler sınırlanırken sınırlama ile öngörülen amaç arasında makûl ve adaletli bir denge kurulmalıdır.

İtiraz konusu kural, davacıların haklarını en kısa sürede ve en az giderle almalarını engelleyerek hak arama özgürlüğünü önemli ölçüde zorlaştırması nedeniyle demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmadığından Anayasa'nın 13. maddesine uygun bir sınırlama olarak kabul edilemez.

Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 2, 13 ve 36. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

SONUÇ: 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 87. maddesinin son cümlesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline oyçokluğuyla 20.7.1999 gününde karar verildi.

I- KARŞI OY YAZISI

Mahkeme, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 87. maddesinin "Müddei ıslah suretiyle müddeabihi tezyit edemez" biçimindeki son cümlesinin iptali için başvurmuştur.

İki taraftan her birinin usule ilişkin olarak yaptığı işlemleri tamamen veya kısmen ıslah edebileceğini öngören 83. maddede taraflara ancak bir kez ıslah hakkını kullanma olanağı tanınmıştır. 84, 85 ve 86. maddelerde de "ıslah" ın koşulları ile ne zaman ve nasıl yapılacağı kurala bağlanmıştır. 87. maddede ise ıslahın, bunu yapan tarafın belirleyeceği noktaya kadar usule ilişkin tüm işlemlerin yapılmamış sayılacağı sonucunu doğuracağı ancak maddede sayılan kimi işlemlerin ise bu kuralın dışında tutulduğu itiraz konusu son cümlede de davacının ıslah yoluyla dava konusunu artıramayacağı belirtilmiştir.

İtiraz yoluna başvuran mahkeme, davacıya istediği miktardan fazla olan hakkı için ıslah olanağı verilmemesinin ikinci bir dava açılmasına neden olacağı

bunun da iş yükünü artırarak gereksiz yere emek, zaman ve para harcanmasına yol açacağı gibi hak arama özgürlüğünü de daraltacağı, bu durumun ise Anayasa'nın 2, 13, 36 ve 141. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Anayasa'nın 141. maddesinin son fıkrasında "Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir" denilmektedir. Bu kural açılmış olan davaların sağlıklı bir biçimde ve kısa sürede sonuçlandırılması amacına yöneliktir. Tarafların dava açarken usul kuralları uyarınca gereken özeni göstermelerinden kaynaklanan gereksiz harcama ve zaman kaybı bu kural içinde değerlendirilemez.

Usul kuralları, bir çok konuda sınırlayıcı, uyulmaması durumunda da hakkın kaybolmasına yol açan düzenlemeler içermektedir. Ancak kamu düzeninin sağlanması için gerekli olan bu düzenlemelerin, hak arama özgürlüğünü ve hukuk devleti ilkesini zedelediği düşünülemez.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'ya aykırı olmadığından istemin reddi gerekeceği kanısıyla çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

II- KARARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Söz konusu kararın değerlendirilmesi açısından, davayı genişletme ve değiştirme yasağı ve bu yasağın istisnaları kapsamında ıslah müessesesinin durumu ve sonuçları üzerinde durulmasını gerektirmektedir.

Davanın açılmasının usul hukuku bakımından sonuçlarından birisi, davacının davasını genişletmesinin ve değiştirmesinin yasak olmasıdır. Davacı, davalının rızası olmaksızın davasını genişletemez veya değiştiremez. Bu ilke, "iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı" olarak ifade edilmektedir.

İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamına, bir dava açıldıktan sonra dava dilekçesinin zorunlu içeriğine ait bulunan talep sonucunun ve dava sebebinin genişletilmesi veya değiştirilmesi girmektedir. Buna göre, davacı, davalının rızası olmaksızın talep sonucunu genişletemez; davalı muvafakat ederse genişletebilir (HUMK.m.185/2). Talep sonucunu genişletmek iki şekilde olur. Bunlar: Müddeabihin artırılması ve dava dilekçesinde talep sonucuna sonradan yeni bir talebin eklenmesidir. Öte yandan, davacının, dava dilekçesinde bildirmiş olduğu vakıaları sonradan değiştirmesi veya genişletmesi de iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamına girmektedir.

İddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağının istisnaları, HUMK.m.185/2'de belirtilmiştir. Bunlar: Davalının rızası, ıslah, feragat ve müddeabihin temliki'dir. Davalı, iddianın genişletilmesine (dolayısıyla davanın değiştirilmesine) muvafakat etmezse davacı, davasını ıslah ederek (HUMK.m.83 vd.) davasını genişletebilir ve değiştirebilir (HUMK.m.185/2). Bu bağlamda, müddeabihin artırılması talep sonucunun genişletilmesidir. Yalnız, davacı, ıslah

Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu md. 87/son Hükümünün İptali

Anayasa Mahkemesi E.1999/1, K.1999/33, T.20.7.1999, RG, 4 Kasım 2000, S.24220, s. 37-44

yolu ile müddeabihini artıramaz (HUMK.m.87/son cümle); ancak davalının muvafakatı ile artırabilir.

Bu çerçevede ıslah yolu ile müddeabihin (dolayısıyla talep sonucunun) genişletilip genişletilemeyeceği konusunda, incelememize konu olan Anayasa Mahkemesinin iptal kararından önceki durumun değerlendirilmesi yerinde olacaktır:

İptale konu olan “Müddei ıslah suretiyle müddeabihini tezyid edemez (HUMK.m.87/son cümle)” hükmü çeşitli açılardan eleştirilmiş ve bu hükmün sonraki ek istemler bakımından da uygulanıp uygulanamayacağı hakkında görüş farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlardan *bir görüşe göre*¹, HUMK.m.87/son cümle’nin oldukça dar yorumlanması gerektiği, bunun neticesinde aynı çizgi üzerinde (aynı kalan talep sonucunun miktar itibarıyla) artırılmasının yasaklandığı esasının benimsenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun dışında talep sonucunda sonradan bir takım değişiklikler yapabilmek ve eski talep sonucu yerine yeni olan bir başkasını koyabilmek veya mevcut talep sonucu davanın devamı esnasında bir takım ek talep sonuçları herhangi bir yasakla karşılaşılmaksızın ıslah yoluyla mahkemeye getirilebilmelidir. *Diğer görüşe göre*², burada herhangi bir ayırım yapılmaksızın HUMK.m.87/son cümle’deki ifadenin çok açık olduğu ve bu çerçevede müddeabihin artırılmayacağı esası kabul edilmiştir. Bu görüş, Türk öğretisinde ve uygulamasında yaygın bir görüş olarak tezahür etmiştir. Ancak, öğretilerde, bu hükmün hukuk düzenine yabancı olduğu ve yürürlükten kaldırılması gerektiği ileri sürülmüştür³. Nitekim, kaynak Nöşatel Usul Kanununda yer almayan ve dava konusunun artırılmayacağını düzenleyen bu hüküm, eski yargılama hukukumuzun etkisiyle, mevcut hükümlere ve dolayısıyla uygulamaya girmiştir⁴. Uygulamada Yargıtay ise, söz konusu hükmü geniş anlamakta ve dava konusunun gerek aynı çizgide artırılması gerek yeni ek usulî işlemlerde bulunulması durumunda ıslahî kural olarak kabul etmemektedir. An-

¹ **Üstündağ, S.**, İddia ve Müdafaaunun Değiştirilmesi Yasası, İstanbul 1967, s. 174-175.

² **Kuru, B.**, Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı, İstanbul 1995, s. 663; **Kuru, B./ Arslan, R./ Yılmaz, E.**, Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, B. 12, Ankara 2000, s. 667; **Alangoya, Y.**, Medenî Usul Hukuku Esasları, I, İstanbul 2000, s. 232; **Postacıoğlu, İ. E.**, Medenî Usul Hukuku Dersleri, B. 6, İstanbul 1975, s. 463; **Bilge, N./Önen, E.**, Medenî Yargılama Hukuku Dersleri, B. 3, Ankara 1978, s. 364-365; **Pekcanitez, H.**, Medenî Usul Hukuku, Ankara 2000, s. 285.

³ **Üstündağ, S.**, Medeni Yargılama Hukuku, B. 6, İstanbul 1997, s. 552; **Yılmaz, E.**, Medeni Yargılama Hukukunda Islah, Ankara 1982, s. 171.

⁴ **Yılmaz, E.**, Islah, s. 170-171.

cak öğretide haklı olarak ifade edildiği şekilde⁵, Kanun, karşı tarafın muvafakati ile dava konusunun artırılabilmesine ve hatta karşı taraf muvafakat etmese bile, ıslah yoluyla dava konusunun değiştirilebilmesine imkân verdiği göre (HUMK.m.185/2), ıslahla dava konusunun artırılmasını yasaklayan kanun koyucunun buradaki amacını anlayabilmek mümkün değildir. Şayet kanun koyucunun amacı, dava konusunun artırılması ile davalının kötü bir duruma düşmesini önlemek ise, bu mantığın dava konusunun değiştirilmesi haline de uygulanması ve onun dahi yasaklanması gerekirdi. Öte yandan, öğretide eleştirilen, HUMK.m.87/son cümle hükmünün ortaya çıkardığı sakıncaların, tamamen ortadan kaldırılamasa da, asgariye indirilmesi, bir başka deyişle söz konusu hükmü dar yoruma tâbi tutmak mümkündür. Bu bağlamda, dava konusu aynı çizgide artırılamayacak ve fakat ıslahla ek istemler getirilebilecek ve böylece ıslahla aynı dava içerisinde terditli davalar, seçimlik davalar veya dava yığılması söz konusu olabilecek ve hatta ıslahla, başlangıçta istenmeyen faiz, yeni bir dava açılmasına gerek kalmadan aynı davada istenebilecektir, şeklindeki görüşlere de yer verilmiştir⁶.

Netice itibariyle HUMK.m.87/son cümle hükmünün incelememize konu olan iptal kararından önceki hukuk uygulamasında ortaya çıkardığı sonuçlar bu şekilde dile getirilmiş, hemen hemen ittifakla bu hükmün ıslah kurumunun genel mantığına aykırı düştüğünden bahisle yapılacak bir kanun değişikliğiyle kaldırılması önerilmiştir. Ne var ki, böyle bir kanun değişikliğine gerek kalmaksızın Anayasa Mahkemesi bu hükmün Anayasaya aykırı olduğundan bahisle iptaline karar vermiştir.

Şimdi İptal kararı ve bu kararın doğurduğu sonuçlar neler olacaktır? burada inceleme konusu yapılacaktır:

Gerek yerel mahkemenin itirazında gerek Anayasa Mahkemesinin iptal kararında belirtildiği şekilde, müddeabihin ıslah suretiyle artırılmasına imkân tanınmaması, Anayasa'nın 141/4. maddesinde öngörülen, "Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir" hükmüne aykırılık oluşturacaktır. Anayasa'nın öngördüğü bu ilke usul ekonomisi ilkesi olarak da adlandırılmaktadır⁷. Taraflar arasındaki uyuşmazlık bir dava yoluyla yargı kuruluşları önüne getirildiğinde artık kamu yararı alanına girmiş olmakta-

⁵ **Yılmaz**, Islah, s. 171.

⁶ Bkz. **Yılmaz**, Islah, s. 175.

⁷ **Akcan, R.**, Usul Kurallarına Aykırılığa Dayanan Temyiz Nedenleri, Ankara 1999, s. 289-290.

Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu md. 87/son Hükümünün İptali

Anayasa Mahkemesi E.1999/1, K.1999/33, T.20.7.1999, RG, 4 Kasım 2000, S.24220, s. 37-44

dır. Davanın çabuk, basit ve ucuz bir şekilde sonuçlandırılmasında⁸, tarafların olduğu kadar kamunun da yararı vardır⁹. Söz konusu ilke başta Anayasa olmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzda da (m. 77) yer almaktadır. Ancak, ifade etmek gerekir ki, davaların çabuk sonuçlandırılması başlı başına bir amaç değildir. Yargılamanın hedefi, doğru ve adil bir karar elde etmektir; yani, yargılamanın objektif hukuka, maddi gerçekliğe ulaşmayı amaçladığı gözönünde bulundurulmalıdır¹⁰. Bu açıdan usul ekonomisi ilkesini içeriğinin belirlenmesinde, maddi gerçeklik yolunda “çabukluk ve ucuzluk” şeklinde sınırlarını tespit etmek isabetli olacaktır¹¹.

Öte yandan, hakim, tahkikat ve yargılamada beyhude masraf yapmamakla da yükümlüdür (ucuzluk ilkesi) (HUMK.m.77). Bu amaçla, ıslahla müddeabihin artırılmasına yasak getirilmesi karşısında, davacıyı ikinci bir dava açmaya zorlamak mahkemelerin gereksiz iş yükünün artırılmasına neden olabilecektir. Bu da gerek Anayasa gerek Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda belirtilmiş bulunan usul ekonomisi ilkesine aykırıdır.

Bu açıklamalar ışığı altında ıslahla müddeabihin artırılmamasına ilişkin kural, açıkça usul ekonomisi ilkesine bir aykırılık teşkil etmekte olup, bu konuda gerek yerel mahkemenin itiraz başvurusundaki gerekçesi gerek Anayasa Mahkemesinin iptal kararındaki gerekçesi son derece isabetlidir.

Dava açıldıktan sonra davacının müddeabihini “ıslah” yoluyla artırmasını önleyen itiraz konusu kural, bir hakkın elde edilmesini zorlaştırdığından “hukuk devleti” ilkesine aykırı olduğu gerekçesine katılmak mümkündür. Bunun gibi, “hak arama hürriyeti” ni ifade eden Anayasa’nın 36. maddesinde, herkesin gerekli araç ve yollardan yararlanarak yargı önünde davacı ya da davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahip olduğu da bir gerçektir. Bu bağlamda, hak arama özgürlüğünün iki önemli unsurunu oluşturan iddia ve savunma haklarının kısıtlanması, söz konusu hakların noksansız kullanımının ve adil yargılamanın engel-

⁸ **Schumann, E.**, Die Prozessökonomie als Rechtsethisches Prinzip, Festschrift für Larenz K., München 1973, s. 278; **Mettenheim, C.**, Der Grundsatz der Prozessökonomie im Zivilprozess, Berlin 1969, s. 15.

⁹ **Ulukapı, Ö.**, Yargıtay Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda Yargılamaya Hakim Olan İlkelerden Taraflarca Hazırlama İlkesi, (SÜHFD.-Prof.Dr. Süleyman ARSLAN’a Armağan-, 1998, C. 6, S. 1-2, s. 713-732), s. 727.

¹⁰ **Yılmaz, İslah**, s. 6.

¹¹ **Yılmaz, E.**, Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilme İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler (SÜHFD.-Prof. Dr. Şakir BERKİ’ye Armağan- C. 5, 1996/1-2, s. 55-76), s. 58.

lenmesi Anayasa'nın 36. maddesine aykırılık oluşturacağına ilişkin görüşe katılmak mümkündür. Bunlardan adil yargılanma hakkı, temel insan haklarından-
dır. Adil yargılanma hakkının ihlâli, temel hak olan kişi özgürlüğünün ihlâli ola-
rak kabul edilmektedir. Adil yargılanma hakkı, İnsan Hakları Avrupa Sözleşme-
si'ni imzalamış ve buradaki insan haklarını korumayı taahhüt etmiş bulunan ül-
kemiz açısından, yargılamada korunması gereken tartışmasız bir insan hakkı-
dır¹². Adil yargılanma hakkı genel olarak dört unsuru içermektedir. Buna göre:
1) Kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma 2) Makul
süre içinde yargılanma 3) Aleni surette yargılanma 4) Adil (Hakkaniyete uy-
gun) olarak yargılanma'dır.

Yukarıda belirtilen gerekçelerle HUMK.m.87/son cümleinin iptali karşı-
sında, davacı davalının muvafakati olmadığı hallerde, ıslah yoluyla müddeabihî
artırabilecektir. Bu durumda, mahkeme yeni değer üzerinden davayı görmeye
devam edecektir. Islah edilen dava yeni bir dava olmayıp, eski davanın devamı
niteliğindedir. Davanın açılmasının sonuçları ilk davanın açıldığı tarihten itiba-
ren geçerli olacaktır. Bu bağlamda, iddianın genişletilmesi ve değiştirilmesi ya-
sağı kuralı yine geçerliliğini koruyacaktır. Burada yalnız davacı ıslah suretiyle
yeni ek talepler getirebilecektir. Bu talepler karşısında mahkemece incelenecek
dava eski davanın devamı niteliğinde olarak kaldığı yerden itibaren devam ede-
cektir. Buna bağlı olarak bazı usulî sonuçların ihtimâl olarak ortaya çıkması
mümkündür.

Öncelikle, müddeabihînin ıslahla artırılması karşısında önceden peşin öde-
nen karar ve ilâm harcının bizzat davacıya ya da karşılık davada davalıya ta-
mamlattırılmalıdır. Aksi taktirde, noksan karar ve ilâm harcı tamamlanıncaya
kadar davaya devam olunmaz (Harçlar K.m.30).

Diğer taraftan, ek talepler karşısında dava eski davanın devamı niteliğin-
de bulunduğundan ortada yeni bir dava yoktur. Bu talep, iddianın ve savunma-
nın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı kapsamında mahkemece incelenecek-
tir. Davacı, artırılan talep karşısında önceki işlemlerin tekrarlanmasını isteye-
mez. Davalı, davacının ıslahla talep neticesini artırması durumunda savunmanın
genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağına tâbi olmasına karşın, bu ek talepler
hakkında varsa savunma sebeplerini ileri sürebilmelidir.

12 Ayrıntılı bilgi için bkz. **Pekantez**, Usul, s. 206-207.